

ГОРОДЕЦЬКА

Тетяна Едуардівна
tgorodeczkaya@mail.ru

УДК 336.221.4

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ
МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В
УКРАЇНІ

ФЕДЧЕНКО

Вікторія Едуардівна
vika.fedchenko1405066@mail.ruMETHODOLOGICAL BASIS
FUNCTIONING SYSTEM OF LOCAL
TAXES IN UKRAINEк.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Харківський
інститут фінансів КНТЕУмагістрант кафедри державних
фінансів, Харківський інститут
фінансів КНТЕУ

Відповідним чином побудована система місцевого оподаткування надає ринковій економіці соціальної спрямованості за рахунок збільшення фінансових ресурсів на виконання власних і делегованих повноважень місцевими органами влади. У статті розглянуто теоретичні положення та розроблено рекомендації щодо удосконалення методологічних засад функціонування системи місцевого оподаткування в Україні.

Соответствующим образом построенная система местного налогообложения придает рыночной экономике социальную направленность за счет увеличения финансовых ресурсов на выполнение собственных и делегированных полномочий местными органами власти. В статье рассмотрены теоретические положения и разработаны рекомендации по совершенствованию методологических основ функционирования системы местного налогообложения в Украине.

Properly constructed of local taxation system gives a market economy, social orientation due to the increase of financial resources for the implementation of its own and delegated powers of local authorities. The article describes the theoretical propositions and recommendations for improving the methodological foundations of the functioning of the local tax system in Ukraine.

Ключові слова: місцеві податки, податкова система, місцеві бюджети, функції податків, бюджетна децентралізація

Ключевые слова: местные налоги, налоговая система, местные бюджеты, функции налогов, бюджетная децентрализация

Keywords: local taxes, the tax system, local budgets, tax functions, fiscal decentralization

ВСТУП

Система місцевого оподаткування в кожній країні є однією із стержневих основ місцевих фінансів. Вона, з одного боку, забезпечую фінансову базу місцевого самоврядування, а з іншого – виступає знаряддям реалізації соціально-економічної політики держави. На сучасному стані проведення економічних і адміністративних реформ в Україні підвищується роль місцевих органів влади щодо виконання завдань закріплених або їм делегованих. Роль фінансів місцевих органів влади у сфері надання суспільних послуг є надзвичайно важливою. Очевидна тенденція до розширення завдань і функцій, покладених на місцеві органи влади, зумовлює необхідність реформи системи місцевого оподаткування з метою підвищення їх ролі в формуванні доходів місцевих бюджетів.

Проблематика місцевого оподаткування займає важливе місце з дослідженнях як зарубіжних так і українських вчених. Частково проблеми, пов'язані з місцевим оподаткуванням, розглядалися в працях вчених-економістів: Алексєєва І.В., Барановського О.І., Білончука П.Д., Буковинського С.А., Василика О.Д., Вишневського В.П., Гєєця В.М., Данілова О.Д., Куриленко О.П., Кравченко В.І.,

Іванов Ю.Б., Белова Н.О., Курносова К.В., Яцюта В.П. та ін. Однак, нестабільність податкового законодавства та бюджетна реформа обумовлює актуальність обраної теми.

МЕТА РОБОТИ – аналіз методологічних засад функціонування системи місцевого оподаткування в Україні та визначення пріоритетних напрямків її реформування з метою підвищення податкового потенціалу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу роботи становить системно-структурний підхід до аналізу економічних процесів. Дослідження базується на використанні методів статистичного, логічного, кількісного аналізу та експертних оцінок. Інформаційною та статистичною базою роботи є дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Система місцевого оподаткування, як і податкова система в цілому, є дуже складним явищем, яке відображає діалектичне поєднання об'єктивного і

суб'єктивного начал. Об'єктивне начало зумовлене об'єктивністю самих місцевих податків і виражається в тому, що система оподаткування має базуватися на певних наукових засадах, які характеризують її внутрішню сутність і суспільне призначення. Суб'єктивність полягає в тому, що система місцевого оподаткування створюється не лише відповідними державними структурами на місцевому рівні, а й центральними органами законодавчої влади.

З того, що розвиток держави та податків тісно взаємопов'язані, випливає: досягнення через податки фіскальних і соціально-економічних цілей не є повністю автоматичним актом. Результати оподаткування, що сприймаються нами як об'єктивні, дуже залежать від дій та управлінських рішень владних структур держави. Саме тому лише свідоме використання перерозподільних механізмів залежно від стадії розвитку суспільства, його запитів та інтересів може спричинити досягнення необхідного фіскального ефекту задля існування і розвитку самої держави, а також забезпечити можливість впливу останньої на соціально-економічні процеси в країні. Отже, організаційно-управлінська домінанта податків та оподаткування є особливою рисою, що надає можливості посилення дії фіскальної та соціально-економічної домінант через механізми суб'єктивної діяльності [1, с. 531-532].

Основна форма розв'язання суперечності між об'єктивним і суб'єктивним началами системи місцевого оподаткування – побудова її виходячи з певної економічної доктрини, яка покладена в основу діяльності держави. Саме вона повинна бути як відправною точкою, так і орієнтиром фінансової політики на місцевому рівні, котра є вторинним явищем щодо теорії.

Специфіка реалій використання податків сучасною державою призводить до необхідності деякого коригування трактування їх функцій. Враховуючи інтереси практики, в сучасних теоретичних розробках доцільно розрізнити стимулюючу та обмежуючу функції податків. Виходячи з доведеної взаємообумовленості розвитку податків і держави, існує необхідність з'ясування можливостей забезпечення фінансової бази останньої через перерозподільні механізми, маючи на меті оптимізацію складу податкової системи на умовах фіскальної достатності. Для цього можуть застосовуватися різні методичні прийоми. Найбільш вживаними є розрахунки коефіцієнта продуктивності податків (співвідношення ефективної та стандартної ставок), показника бюджетної ефективності (надходження податків у % до ВВП у розрахунку на 1 % стандартної ставки). В обох випадках отримаємо відповідь лише на питання про те, скільки той чи інший окремо взятий податок забезпечує надходжень порівняно з потенційним рівнем [2, 3, 4].

Велике методологічне значення має визначення поняття податків, причому йдеться про синтез різних сфер знань, оскільки у цьому понятті відбиваються сутність і характерні риси правовідносин, що виникають при оподаткуванні.

Податки як фінансова-правова категорія – це обов'язкові і за юридичною формою індивідуально

без компенсаційні платежі підприємств і фізичних осіб, установлені представницькими органами державної влади чи місцевого самоврядування в межах їхньої компетенції для зарахування до бюджету (чи в зазначених законодавством випадках – до позабюджетних і муніципальних цільових фондів) із визначенням їхніх розмірів і термінів сплати.

Податки як економічна категорія – це сукупність відносин між державою та економічними агентами з приводу обов'язкових, економічно необхідних платежів із доходів фізичних та юридичних осіб, що на основі чинного законодавства вилучаються до бюджету з метою фінансового забезпечення виконуваних державою функцій [5, с. 183].

Місцеві податки і збори у сукупності податків, що справляються і в Україні, займають особливе місце. Їхня специфіка полягає в тому, що на відміну від загальнодержавних податків, чинним законодавством визначено тільки види місцевих податків і зборів, їхні граничні розміри, платників та порядок розрахунків. Конкретні ж види податків для кожної місцевості, їхні ставки, порядок сплати встановлюють і визначають органи місцевого самоврядування відповідно до переліку, встановленого законодавством. Вони ж мають право вводити, в межах своєї компетенції, пільгові податки і збори, або звільняти від їх сплати певні категорії платників, а також надавати відстрочки та розстрочки по сплаті місцевих податків і зборів.

В Україні Податковим кодексом встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори [6].

До місцевих податків і зборів відповідно Податкового кодексу (ст. 10) належать:

1. Податок на майно;
2. Єдиний податок.
3. Збір за місця для паркування транспортних засобів;
4. Туристичний збір.

В свою чергу, до складу податку на майно (ст. 265) входять: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, плата за землю. Місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю).

Місцеві органи самоврядування по кожному платежу розробляють і затверджують положення, яким визначається порядок сплати і перерахування до місцевого бюджету податків, зборів (обов'язкових платежів).

Вся система фінансування виробничої і соціальної інфраструктур, підготовки та перепідготовки робочої сили, комунально-побутового обслуговування населення, здійснення заходів по благоустрою, забезпеченню санітарного та екологічно чистого навколишнього середовища та ряду інших заходів, здійснюється через місцеві органи влади. Саме місцеві податки і збори повинні становити основну дохідну статтю бюджетів територіальних громад, міст, селищ, сіл та їх об'єднань і направлятися на підтримку та розвиток місцевої інфраструктури.

Місцеве оподаткування обумовлено наявністю відмінностей в уподобаннях на місцевому рівні, що призводить до необхідності запровадження механізмів

мів виявлення цих уподобань, які в умовах неповної раціональності та асиметрії інформації, призводять до значних трансакційних втрат. Крім того, з огляду на податкову політику, що проводиться на місцевому рівні, місцеві органи влади можуть вдаватися до грабіжницької податкової конкуренції (*predatory tax competition*), конкуренції, спрямованої на розорення сусіда (*beggar-my-neighbor competition*) або гонки до дна (*race to the bottom*). В свою чергу, економічні агенти, реагуючи на податкову політику місцевої влади, можуть «голосувати ногами» за Тібо або, зважаючи на витрати переміщення, живати заходів щодо уникнення оподаткування в залежності від існуючих умов, які для цього надають формальні та неформальні інститути. Рішення про спроби ухилення від оподаткування економічними агентами приймаються під впливом таких неформальних правил-інститутів, як податкова культура податкова мораль. Тому розбіжності в функціонуванні систем місцевого оподаткування різних країн, незбагненні з позиції неокласичної теорії, можуть бути роз'яснені відмінностями в ефективності інститутів [7, с. 32].

Органи місцевого самоврядування в Україні виступають самостійними суб'єктами, які наділені повноваженнями щодо самостійного визначення джерел наповнення та їх автономного залучення до місцевих бюджетів. Систему формування доходів місцевих бюджетів в Україні на даному етапі характеризує низький рівень фіскальної спроможності місцевих податків і зборів; низький рівень їх питомої ваги у валовому внутрішньому продукті й у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів; низький рівень податкових надходжень, пов'язаних із політикою органів місцевого самоврядування (плата за надання певних послуг органами місцевого самоврядування) тощо [8, с. 93].

Існування місцевих податків і зборів відповідає, в першу чергу, інтересам територіальних громад, від імені яких діють органи місцевого самоврядування, оскільки такі платежі є виключно їх фінансовою базою. Виходячи з цього, метою введення місцевих податків і зборів є забезпечення місцевих органів влади коштами, необхідними для здійснення їх завдань і функцій, що перебувають у їх самостійному розпорядженні і концентруються у відповідних бюджетах.

Впливати на соціально-економічний розвиток окремих територій та відповідних територіальних громад держава може через коригування переліку та співвідношень між загальнодержавними та місцевими податками, зборами (обов'язковими платежами). Йдеться про класифікацію податків залежно від статусу органів влади, які їх встановлюють, та від рівня бюджетів, куди вони надходять. У країнах з федеральним устроєм (США, Німеччина, Російська Федерація та ін.) класифікація податків за статусною ознакою більш складна. В таких країнах податки слід поділити на федеральні, регіональні та місцеві. Аналіз чинного податкового законодавства дозволяє встановити, що поділ податків за статусною ознакою є достатньо умовним, оскільки поряд із чітким поділом податків на загальнодержавні та місцеві спостерігається ситуація, коли деякі види податків

повною мірою закріплені за певними видами бюджетів, а деякі – частково, тобто розміри розподілу доходів від таких податків встановлюються державою. Таким чином, впливати на рівень соціального та економічного розвитку окремих територій за допомогою податкового регулювання держава має можливість також завдяки зміні пропорцій розподілу надходжень від певних видів податків між рівнями бюджетної системи [9, с. 98].

Отже, економічна сутність системи місцевого оподаткування полягає в тому, що вона забезпечує органи місцевої влади фінансовими ресурсами для здійснення обов'язкових та делегованих функцій. Надходження місцевих податків і зборів забезпечує проведення соціальної політики вирівнювання соціального та економічного розвитку територій, а також комплексного розвитку територій. Таким чином, основне призначення місцевих податків і зборів полягає у створенні необхідної фінансової бази щодо соціально-економічного розвитку регіонів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, зарахування податків до бюджетів відповідних рівнів припускає і визначає їхній публічний характер, тобто спрямованість на публічні інтереси. Розподіл податків між ланками бюджетної системи має бути побудований таким чином, щоб забезпечити необхідний рівень власних доходів місцевих бюджетів для повної компенсації соціальних зобов'язань. Відповідним чином побудована система місцевого оподаткування надає ринковій економіці соціальної спрямованості за рахунок збільшення фінансових ресурсів на виконання власних і делегованих повноважень. Дослідження теоретико-методологічних засад функціонування системи місцевого оподаткування доцільно продовжити в напрямку вивчення зарубіжного досвіду щодо структури податкових систем та оцінки можливості його використання у вітчизняній практиці.

Список використаних джерел

1. Соколовська-Гонтаренко І.Є. Теоретичні та методологічні основи сучасних наукових підходів до побудови оптимальної системи оподаткування суб'єктів господарювання України / І.Є. Соколовська-Гонтаренко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 529-538.
2. Мельник В.М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу: монографія. / В.М. Мельник – К.: “Комп'ютерпрес”, 2006. – 277 с.: іл., табл. – Бібліогр.: с. 228–237.
3. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання): монографія / За заг. ред. В.Л. Андрущенко, В.М. Мельника – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2006. – 210 с.: іл., табл. – бібліогр.: с. 178–208.
4. Податкова система України. Практикум: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів освіти [Мельник П.В., Данілов О.Д., Ходаківська В.П. та ін.] / Державна податкова адміністрація України;

Академія держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2001. – 254 с.

5. Єфименко Т.І. Податки в інституційній системі сучасної економіки / Т.І. Єфименко; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 688 с.

6. Податковий кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk>

7. Петренко Ю.О. Формування систем місцевого оподаткування: інституціонально-еволюційні аспекти / Ю.О. Петренко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Інституціональні та

еволюційні проблеми розвитку фінансово-кредитних систем” (18–19 квітня 2013 р.). – Донецьк: Браво, 2013. – С. 31–34.

8. Макогон В. Методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів / В. Макогон // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 4. – С. 92-99.

9. Свищук А. Методологічні засади податкового регулювання / А. Свищук // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 5. – С. 89-104.